

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam
Ingolstadii, 1627

Quæstio I. De Prudentia, ac virtutibus annexis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

QVÆSTIO I.

De Prudentia, ac virtutibus annexis, vitijisque oppositis.

S. Thomas 2. 2. q. 47. vsque ad 56.

Absoluetur hac questio quatuor dubitationibus. I. De prudentia secundum se; quid sit, in quo subiecto; quod obiectum, & quos actus habeat. II. De diuisione prudentia; eiusque partibus, integralibus, subiectiuis, & potentialibus; itemque de dono consilij adiuncto. III. Quonam modo Prudentia ad ceteras virtutes sese habeat. IV. De præceptis Prudentia; ac vitijis eidem oppositis.

DVBIVM I.

De Prudentia secundum se; quid sit, in quo subiecto, quodnam obiectum, & quos actus habeat.

Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 47. aa. 16.

Proponemus hac de re prius doctrinam S. Thomæ, secundum seriem articulorum; claritatis tamen causa in certa quæstione distributam, deinde aliquot notationibus additis eandem doctrinam illustrabimus.

Primo igitur queritur, in qua potentia, & qualis in genere virtus sit prudentia. De hac re ita breuiter & ordine docet S. Thomas citat. quæst. 47. a. 1. 2. 3. 4. 5.

I. Prudentiam, qua inter ceteras eius functiones futura ex præteritis & presentibus iudicamus, quæq; ab Augustino lib. 8. 3. q. 3. dicitur, Cognitio rerum appetendarum & fugiendarum, esse in intellectu.

II. Cum Prudentia iuxta Aristotelem 6. Ethic. cap. 5. sit recta ratio agibilium, esse in ratione practica, non speculatiua. Quorum vtrumque ex se patet.

III. Prudentiam, iuxta Aristotelem, non esse vniuersalium solum, sed oportere etiam singularia cognoscere; adeo ut necesse sit prudentem & cognoscere vniuersalia principia rationis, & singularia, circa quæ sunt operationes. Ratio est; quia prudentia est verum dicere in particulari: quid nimirum hic & nunc agendum sit, secundum rectam rationem.

IV. Prudentiam iuxta Gregorium 2. moral. cap. 36. esse virtutem etiam moralem, & simpliciter dictam, non tantum secundum quid, ut sunt ceteræ virtutes intellectuales; quâdoquidem intellectum perficit in ordine ad appetitum rectum.

V. Prudentiam esse virtutem specialem, iuxta Sapientiam 8. v. 7. vbi ceteris virtutibus Cardinalibus annumeratur: Sobrietatem & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem; quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Idem patet ex eiusdem speciali obiecto, & honestate propria.

Secundo queritur, quodnam sit officium, quique actus sint prudentia. Ad hoc respondet Sanctus Thomas citat. quæst. 47. artic. 6. 7. 8. & 9. in modum sequentem. Nimirum I. Ad

Prudentiam non pertinere, præstitueret finem, virtutibus moralibus, sed solum disponere de his, quæ sunt ad finem, iuxta Aristotelem 6. Ethic. cap. 11. asserentem, quod virtus moralis intentionem finis facit rectam: Prudentia autem, quæ ad hanc: ita tamen ut finis non pertineat ad virtutes morales, tanquam ipsa præstituant finem; sed quod tendant in finem à ratione naturali præstitutum; ad quod iuuantur per prudentiam, quæ eam viam parat, disponendo ea, quæ sunt ad finem. Præterea relinquuntur, inquit S. Thomas cit. q. 47. a. 6. ad 3. quod prudentia sit nobilior virtutibus moralibus, & moueat eas; sed hæreticis moribus prudentiam: sicut intellectus principiorum scientiam.

II. Cum medium, quod à virtute morali attingitur, non constituatur, nisi per rectam dispositionem eorum, quæ sunt ad finem, quæ dispositio prudentia propria est; idcirco medijs eiusdem in virtutibus moralibus inuentione ad prudentiam pertinere, iuxta Aristotelem 2. Ethic. c. 6. vbi virtutem definit, Habitum electiuum in mediocritate existentem determinatam ratione quoad nos, prout sapiens determinabit; vel ut haberet alia versio; habitum electiuum, in mediocritate quantum ad nos consistentem: quæ quidem mediocritas ratione præfinita sit, atq; ita ut prudens præfinitur. Recta autem ratio intelligitur, secundum Prudentiam, ut dicitur 6. Ethic. c. 5. & vlt. Ita S. Thomas a. 7.

III. Etiam consilij & iudicare de inuentis, sint itidem actus rationis practicae, præcipere tamen esse proprium actum Prudentia, iuxta Aristotelem 6. Ethic. cap. 10. vbi dicit, Prudentiam præceptiuam esse. Quo fit ut iuxta eundem 6. Ethic. cap. 5. imprudentior sit, qui volens peccat, quasi deficiens in principali actu prudentia, qui est præcipere, quam qui peccat nolens; cum tamen contrarium in arte accidat. Ita S. Thomas a. 8.

IV. a. 9. Sollicitudinē (quasi solertē citationē seu velocitatē) proprie ad prudentiam spectare; cuius præcipuus actus est, circa agenda præcipere de præconsilia-

is & indicatis. Vnde Aristoteles 6 Ethic. cap. 9. ait, *Operare quidem operari velociter consiliata, consiliari autem tarde.* Et Augustinus lib. de moribus Ecclesie cap. 14. ait, *Prudentia esse excubias atque diligentissimam vigilantiam, ne subrepente paulatim mala suasionem fallamur.* Idem significatur 1. Petri 4. vers. 7. *Estote prudentes, & vigilate in orationibus.* Idem enim est vigilantia quod sollicitudo.

Tertio queritur, ad quam se extendat & quam late pateat Prudentia. Ad hoc Respondet S. Thomas tit. q. 47. art. 10. 11. 12. sequentibus assertionibus. Nimirum I. a. 10. Cum ad prudentiam spectet, recte consiliari ac iudicare & ea præcipere, quæ ad debitum finem conducunt, idcirco eam non solum priuatum, sed etiam commune multitudinis bonum respicere, iuxta Matthæi 24. vers. 46. *Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Et 1. Corinth. 10. vers. 33. *Non querens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salui fiant.*

II. Cum proprium bonum vnius, & bonum familiae vel domus, & bonum ciuitatis, ac regni, diuersi sint fines, aliam specie prudentiam esse illam, quæ ordinatur ad bonum proprium; aliam Oeconomicam, quæ ordinatur ad bonum commune domus vel familiae; aliam politicam, quæ ordinatur ad bonum commune ciuitatis, vel regni: sicut diuersa scientia sunt, politica, quæ ordinatur ad bonum commune ciuitatis, Oeconomica, quæ de ijs, quæ pertinent ad bonum commune domus vel familiae; & monastica, quæ est de his, quæ pertinent ad bonum vnius personæ. Ita a. 12.

III. eod. a. 12. Prudentiam non solum esse in principe, ad modum artis architectonicae, iuxta Aristotelem 6 Ethic. cap. 8. sed etiam in subditis, ad modum artis ministerialis. Qua de causa idem Aristoteles ibidem docet, duas esse prudentia politica species; vnam quæ est legum positura seu latuua, quæ pertinet ad Principes; aliam, quæ retinet commune nomen politica, quæ est circa singularia.

Quarto queritur, quodnam sit subiectum remorum Prudentiæ; & quomodo acquiratur, vel amittatur. Respondet S. Thomas 2. 13. 14. 15. 16. in modum sequentem. Nimirum I. artic. 13. Prudentiam carnis in solis peccatoribus esse: at prudentiam veram, sed imperfectam in iustis & peccatoribus esse posse: prudentiam autem simpliciter perfectam non nisi in hominibus iustis, iuxta Aristotelem 6 Ethic. cap. 12. vbi dicit: *Impossibile est prudentem esse, non existentem bonum.* Quamuis enim peccatores possint esse bene consiliati ad aliquem finem malum, vel ad aliquod peculiare bonum; tamen ad bonum totius vite (nempe finem vltimum) non sunt bene consiliati perfecte; quia consilium ad effectum non perducunt.

II. artic. 14. Prudentiam (infusam) esse in omnibus iustis, seu habentibus gratiam; quandoquidem omnes virtutes inter se & cum prudentia connexæ sunt iuxta Gregorium 2. Moral. c. 33. & generalem doctrinam de virtutibus 1. 2. quæstione 67. articulo 1. quamuis prudentia acquisita, quæ causatur exercitio actuum, & indiget ad sui generationem experimento & tem-

pore, non possit esse in iustis, nec secundum habitum, nec secundum actum, nimirum perfectam; iuxta Aristotelem 2. Ethic. 1. & lib. 6. cap. 8. & 3. Topic. cap. 2.

III. artic. 15. Prudentiam virtutem, cum non circa fines, sed circa ea, quæ sunt ad finem versetur, non à natura nobis inesse, sed vel propria exercitatione acquiri, vel diuinitus infundi, ex dictis: et si Aristoteles 6 Ethic. c. 11. dicat, *synesim & gnomen esse naturales*, nempe saltem in radice ipsius rationis, vt diximus tom. 2. disputatio. 3. quæst. 1. dub. 2.

IV. art. 16. Cum prudentia non in sola cognitione, sed etiam in appetitu (recto, quasi dispositiue) consistat, non sola obliuione, sicut artes & scientias, sed multo magis vitiosa passione tollatq; amitti; iuxta Aristotelem 6 Ethic. 5. vbi ait, *Delectabile & triste peruertere a estimationem prudentia: & rursum ibidem; obliuionem esse artis, & non prudentia; nempe directe ac per se; cum tamen obliuio impedire possit prudentiam, in quantum procedit ad præcipiendum ex aliqua cognitione, quæ per obliuionem tolli potest.* Hactenus S. Thomas.

Vt veto hæc omnia, ac simul ipsa natura, obiectum, & actus prudentiæ rectius intelligantur, hæc breuiter notamus. I. Prudentiam ab Aristotele 6 Ethic. c. 5. definiti, *Habitum vera cum ratione actuum, circa ea, quæ sunt bona, & mala homini sunt*, nempe circa operationes humanas seu morales; quatenus hic & nunc secundum omnes circumstantias moraliter bonæ aut malæ esse possunt; illas vbi & quatenus decet, amplectendas esse decernens; has fugiendas: quod nulli alteri virtuti conuenit. Breuius dici potest. Virtus intellectus recte ac in particulari de agendis ab homine (nempe formaliter qua homo est, ratione ac libertate præditus) iudicans.

Neque dubium est, prudentiam esse virtutem, non tantum secundum quid, sed simpliciter, iuxta Aristotelem loc. cit. & S. Thomam hic q. 47. artic. 4. & communem: quia tamen sit virtus intellectualis, non tamen perficit intellectum, nuda secundum se, sicut facit ars, aut scientia; sed in ordine ad voluntatem, quam mouet, & ad bonum honestum impellit. Qua de causa etiam inter virtutes morales numeratur, tanquam earundem moderatrix ac magistra, vt diximus etiam tom. 2. disp. 3. quæstione 4. dub. 1. Quo vero modo rectum prudentiæ iudicium accidat, & unde eius rectitudo ac veritas sumatur diximus eod. tom. 2. disp. 2. q. 6. dub. 1. vbi explicauimus, quidnam sit recta ratio, prout est regula humanorum actuum: hæc enim ipsa recta ratio, seu iudicium, de rebus in particulari agendis, est actus prudentiæ; quæ proinde etiam à nonnullis absolute definitur: *Recta ratio agendorum.* De quo plura tom. 2. disp. 3. q. 4. dub. 1. n. 13.

Notandū II. Obiectū proinde seu materia Prudentiæ sunt, tum ipsa media, quibus honestus finis cuiusque virtutis in particulari obtinetur, vt docet S. Thomas cit. a. 6. & 15. tum etiam finis ipse virtutis moralis, non quidem secundum se & absolute; secundum S. Thomam ibidem, de hoc enim nulla est consultatio; iudiciumq; hac dere ad synte-

resim spectat; sed prout materiae certè applicatur: quandoquidem etiam consiliū, qui est actus prudentiae, ut mox dicetur, non tantum circa media, sed etiam circa finē, ad materiam singularē contractum versatur; puta, circa hanc moderatam refectiōem, ut iuxta Aristotelem 6. Ethic. c. 12. & S. Thomam hic q. 47. a. 6. cum Vasquez disp. 41. c. 4. & q. 13. a. 3. dictum à nobis tom. 2. disp. 2. q. 3. dub. 4. quibus etiam post Scotum 3. dist. 36. q. vn. a. 2. contra Caietanum hic q. 47. art. 6. consentit Lessius hic lib. 1. cap. 1. dub. 3.

14

Notandum III. Quod ad actus prudentiae attinet, existimant quidem multi, actum eius elicium vnicum & solum esse actum imperij, eumque distinctum à iudicio: quo nempe tam voluntati, quam ceteris potentijs inferioribus & subordinatis à ratione efficaciter praecipitur, quid agendum sit, aut non agendum: praeter hunc vero actum imperij à prudentia elicium, constituunt alios tres actus, prudentiae quasi inseruiētes & praeuios, sed ad habitus à prudentia distinctos spectantes, quos vocant partes potentiales prudentiae. Primum dicunt esse, rectam consultationem, quam tribuunt *Eubulia*, de qua Aristoteles 6. Ethic. cap. 9. Secundum docent esse rectum iudicium, idque duplex; vnum quod iuxta communes regulas & leges de rebus agendis fertur; & ab eis vocatur *Synesis*, de qua Aristoteles 6. Ethic. 10. Alterum, quod lege in casu particulari deficiente, fertur ex ipsa ratione & aequitate naturali, quam vocant *Gnomen*, de qua Aristoteles 6. Ethic. 11. Ita Caietanus, & alij Thomistae recentiores 1. 2. q. 57. a. 6. & hic q. 47. a. 8. & q. 51. tota; quos sequitur Valentia tom. 2. disp. 5. quaest. 3. punct. 2. & tom. 3. disput. 4. q. 1. punct. 3. Eiusdemque sententiae, praesertim quod attinet ad distinctionem trium illorum habituum à prudentia, est etiam S. Thomas loc. cit. & tribuitur Aristoteli locis cit. Etsi Vasquez 1. 2. disp. 49. cap. 5. fufe conatur ostendere, eam non esse Aristotelis sententiam.

15

Sed nobis, qui tom. 2. disput. 2. q. 3. dub. 5. actum imperij ex communi ceterorum Scholasticorum sententia aliter explicauimus, eumque cum S. Thoma electione posteriorem fecimus, non autem electioni praeuium, ne fateri necesse sit, actum prudentiae elicium, ad rectam electionem necessarium non esse, aliter hic philosophandum est; sicut iam antea fecimus tom. 2. disp. 3. q. 4. dub. 1. n. 13.

Dicendum igitur, tres esse actus prudentiae elicitos, ut etiam diximus cit. du. 1. n. 8. & ex communi docet Lessius l. 1. c. 1. du. 3. Primus est bona *consultatio*, quam Aristoteles cit. l. 6. Ethic. cap. 9. fati aperre indicat actum esse prudentiae, eumque *eubuliam* vocat, asserens esse *inquisitionem*, sine *enunciatione*, hoc est, ut ego interpretor, cognitionem illam, qua quid cuique; ex inuentis medijs, seu diuersis operandi modis, in ordine ad certum aliquem virtutis finem, boni vel mali, commodi vel incommodi insit, recte dignoscitur, sine vltimato & absoluto iudicio, quo vnum medium simpliciter alteri praerendum decernatur.

Secundus actus prudentiae est *iudicium*, quo vel

secundum communes leges aut regulas, aut in casu particulari, deficiente communi lege, ex ipsa ratione & equalitate naturali iudicatur, quid ex medijs seu vario operandi modo ad praesuppositum honestum finem obtinendum, seu medium virtutis in certa aliqua materia attingendum, adeoque bonam electionem faciendam, sit optimum, ceterisque praerendum.

Tertius actus est *imperium*, non prout ex nostra sententia est peculiare & efficax iudicium, quo mediante alio quodam actu voluntatis, qui vsus dicitur, potentijs executiuis, post electionem voluntatis iam factam, intimatur executio electi medij, seu modi operandi, accommodate ad finem alicuius virtutis, sed quo supposita intentione debiti finis, ac consultatione & iudicio de medijs seu materia particulari virtutis, efficaciter iudicatur, & intimatur facienda executio consultationis ac iudicij, per electionem; ita ut sit actus prior electione, non posterior, ut cit. q. 4. dub. 1. n. 13. fufius diximus, vbi de ratione, functione, & actibus prudentiae plura.

An vero nihilominus, ut putat Vasquez citat. disp. 49. c. 5. *alio quodam sensu*, *Synesis* & *Gnomen*, quibus adde *synesis* siue sagacitatem, de quibus Aristoteles cit. 6. Ethic. c. 10. & 11. secundum veritatem & mentem Aristotelis, sint habitus, inter se, & à prudentia distincti dub. sequenti dicitur.

DVBIVM II.

De diuisione Prudentiae, ac varijs eiusdem partibus; integralibus, subiectiuis, & potentijs; ac dono consilij Prudentiae adiuncto.

S. Thomas 2. 2. q. 48. 49. 50. 51. & 52.

Subiiciemus rursus primo breuiter hac de re doctrinam S. Thomae. Deinde aliquot notaciones velut Commentarij loco subiungemus.

Primo igitur quaerit S. Thomas q. 48. a. vn. quod triplices sint partes prudentiae; & respondet, sicut vniuersim triplex est alicuius totius pars; scilicet *integralis*; ut paries, tectum, & fundamentum sunt partes domus; *subiectiua*, sicut bos & leo sunt partes animalis; & *potentijs*, sicut nutritium & sensitium sunt partes animae: ita etiam tribus modis posse assignari partes alicuius virtutis. Vno modo ad similitudinem partium integralium, ut scilicet illa dicantur esse partes virtutis alicuius, qua necesse est concurrere ad perfectum actum virtutis illius. Partes autem subiectiuae virtutis dicuntur species eius diuersae, quae sub eodem virtutis genere continentur. Partes autem potentiales alicuius virtutis dicuntur, virtutes adiunctae, quae ordinantur ad aliquos secundarios actus vel materias affines principali virtuti; quasi non habentes totam potentiam (nec essentiam) *principalis virtutis*. Atque haec omnis varietas partium, vti ceteris quibusdam virtutibus, ita in primis etiam prudentiae conuenit, ut ex sequentibus patebit.

Queri-

18 Queritur secundo, quot & quænam sint partes integrantes prudentiæ. Respondet S. Thomas quæstion 48. a. vn. & quæst. 49. aa. 8. prudentiæ actum, vt perfectus omnibusque numeris absolutus sit, his octo partibus opus habere, memoria, intelligentia, docilitate, solertia, ratione, providentia, circumspectio, & cautio; quas partim recensent Aristoteles 6. Ethic. c. 9. 10. & 11. partim Cicero libro 1. in somnium Scipionis eapit. 8. ex sententia Plotini; vbi sex partes prudentiæ attribuit. Indiget autem prudentia memoriâ, ad variorum experimentorum seu euentuum recordationem; intelligentiâ siue intellectu ad extremi alicuius principij primi prædici per se noti rectam æstimationem; docilitate, ad capiendam ab alijs plurimarum rerum notitiam; solertiâ, ad rectam celereque eius, quod conuenit, excogitationem, iuxta Aristotelem 1. Poster. sub finem, & Philosophum quandam græcum à S. Thomæ citatum quæstion. 48. a. vn. & quæstione 49. articulo 4. qui dicit, solertiam esse habitum, qui provenit ex repentino, inueniens quod congruit. Ratione vero; qua homo est bene ratiocinatus, indiget prudentia, ad maturam variarum rerum inter se collationem faciendam, earumque connectionem & coherentiam perspicendam: Providentiâ autem futurorum; ad rectam de futuris contingentibus, ad prudentiam in primis spectantibus, dispositionem & ordinationem: circumspectio, ad omnium circumstantiarum, quæ vnumquodque negotium circumstant, acutam perustrationem: & denique, cautio, ad malorum, præsertim quæ bonorum speciem præferentia, plerisque imponunt, sollicitam diligentemque vitiationem.

20 Queritur tertio, quænam sint prudentiæ partes subiectivæ. Respondet S. Thomas quæst. 47. articulo 11. prudentiam primo aliam esse simpliciter talem, siue monasticam, quæ ordinatur ad bonum proprium; aliam quæ ordinatur ad bonum commune, siue multitudinis. Hanc vero secundum diuersas species multitudinis, rursus tres alias species sub se continere, nimirum politicam, quæ ordinatur ad bonum commune ciuitatis vel regni, Oeconomicam, quæ ordinatur ad bonum commune domus vel familiæ; & (vt addit S. Thomas q. 50. a. 4.) militarem, quæ respicit bonum commune exercitus. Politicam vero prudentiâ S. Thomas q. 48. a. vn. & q. 50. a. 2. rursus aliâ docet esse regnatuâ, quæ est in Regibus; aliâ simpliciter & stricte dictâ politicam, quæ est in subditis, vt inferius magis declarabitur.

21 Queritur quarto, quæ & quot sint partes potentiales seu virtutes adiuncte prudentiæ, habentes quidem scilicet cum ea magnam affinitatē ex parte obiecti, sed ab eadem tamen essentialiter distinctæ. Ad hoc respondet S. Thomas cit. q. 48. a. vn. & q. 51. a. 4. esse tres, nimirum Eubulicam, quæ est, inquit, circa consilium; & Synteresin, quæ est circa iudicium eorum, quæ secundum communes regulas sunt; & Gnomem, quæ est, circa iudicium eorum, in quibus oportet quandoque à communi lege recedere. Prudentia vero est circa principalem actum, qui est præcipere. Quam doctrinam etiam dubio præcedenti ex S. Thomæ reulimus.

22 Rationem assignat cit. q. 51. a. 1. quia secundum differentiam actuum, sunt diuersæ virtutes, maxime quando non est eadem ratio bonitatis in actibus. Si enim esset eadem ratio bonitatis in eis, tunc ad eandem virtutem pertinerent diuersi actus: sicut ex eodem dependet bonitas amoris, desiderij, & gaudij; & ideo omnia ista pertinent ad eandem virtutem charitatis. Actus autem rationis ordinati ad opus, sunt diuersi, nec habent eandem rationem bonitatis; ex alio enim efficitur homo bene consiliatus, & bene iudicatus, & bene præceptus. Quod patet ex hoc quod ista aliquando ab inuicem separantur. &c. Et ideo oportet aliam esse virtutem Eubulicam (similis est ratio cæterarum) per quam homo est bene consiliatus; & aliam, prudentiam, per quam homo est bene præceptus. Et sicut consiliari ordinatur ad præcipere tanquam ad principalius; ita etiam Eubulicæ ordinatur ad prudentiam, tanquam ad principaliorum virtutem, sine qua nec virtus esset, sicut nec morales virtutes sine prudentia; nec cæteræ virtutes sine charitate. Ita S. Thomas.

23 Cæterum vt doctrina de diuisione, & partibus prudentiæ sit plenior, atque etiam vt nonnullæ difficultates, quæ circa relatam S. Thomæ doctrinam occurrunt, explicentur, obseruandum est primo, Prudentiæ virtutem varie diuidi posse. Nam primo ex parte finis ac regulæ, & consequenter etiam ex parte causæ efficientis, atque secundum suam intrinsecam entitatem, prudentia alia est naturalis & acquisita, alia infusa; sicut in genere de omnibus virtutibus moralibus dictum tom. 2. disputatio. 3. quæstione 4. dub. 2. Prudentia naturalis, per se ac sua natura nititur regula mere naturali, solumque finem naturalem seu acquisitæ virtutis respicit: prudentia vero infusa per se & intrinsece nititur regula supernaturali, finemque supernaturalem respicit. Regula autem illa naturalis, est tum ipsa ratio naturalis, quæ suapte etiam vi veritates quasdam & principia practica potest cognoscere, vt suo loco de gratia dictum quæstione 3. dub. 1. tum habitus principiorum practitorum, qui vocatur synteresis.

24 Quem nonnulli quidem, in quibus Valentia tom. 2. disp. 4. q. 3. punct. 1. post Durandum & Sotum, putant, non esse re distinctum ab ipsa potentia intellectus. Alij vero eum re ipsa distinctum, sed intellectui tamen congenitum faciunt; in quibus Medina 1. 2. quæstio. 51. artic. 2. Alij denique rectius & ab intellectu realiter distinguunt, & nouiter primum ab homine acquiri asserunt; in quibus Caietanus ibidem, Fertariensis libro 1. contra Gentiles cap. 78. & Buridanus 6. Ethic. q. 11. fauente S. Thomæ cit. q. 51. art. 2. qui solum quoad inchoationem, habitum illum asserit esse naturalem, adeoque congenitum, vt fufius docui tom. 2. disputat. 3. quæstio. 1. dub. 2. Esto interim, Synteresis nonnunquam etiam pro ipsa vi naturali intellectus cognoscendi principia practica accipiatur.

Et quamuis hic habitus iuxta diuisionem Aristotelis 6. Ethic. cap. 3. sub intellectu generatim sumpto comprehendatur, non improbabile tamen est, habitum principiorum speculatiuorum, qui strictè & quasi appropriato nomine in-

tellektus dicitur, à synteresi seu habitu principiorum practicorum, propter maximam vtrorumque diuersitatem, esse distinctum. Et si Valentia loc. cit. aliud sentiat, vbi dicit: *Idem re habitus respectu vtrorumq. principiorum esse putatur*, vt etiam indicat S. Thomas 1. 2. q. 53. a. 1.

25 Huc etiam tertio spectat ipse habitus scientiæ ethicae, quæ ex principijs practicis vniuersalibus particulares conclusiones de honestate aut malitia actuum humanorū deducit, & à prudentia sine dubitatione distinguitur, vt fusius dictum tom. 2. disp. 3. q. 4. dub. 1.

26 Regula vero supernaturalis & infusa prudentiæ est, tum fides supernaturalis de veritatibus practicis, quæ se habet instar habitus principiorum; tum habitus Theologiæ supernaturalis, quæ respondet scientiæ ethicae, in ordine ad prudentiam infusam; tum alij habitus supernaturales cognoscitiui practici, ex donis Spiritus sancti, versantes circa bonum supernaturale abstracte, & in genere, vt est sapientia & scientia.

Eodem spectat actualis inspiratio diuina, seu lumen actuale diuinæ gratiæ, iuxta illud 1. Ioannis 2. vers. 2. 7. *Unctio eius docet vos de omnibus.*

27 Quamquam hæc proprie non tam sit regula prudentiæ infusa, prout virtus est, quam doni Spiritus Sancti, quod vocatur *Consilium*, habens quidem maximam affinitatem cum prudentia infusa, eo quod in particulari etiam circa res ex regula supernaturali agendas versatur; sed eatenus tamen distinctum, quod formaliter pro regula habet peculiarem ductum ac motionem Spiritus Sancti, cui conformari postulat, vt videre est præcipue in quibusdam extraordinarijs operibus Sanctorum. Prudentia vero infusa, in quantum virtus est, formaliter spectat conformitatem cum ratione supernaturali ordinaria, vt generatim tomo 2. disput. 3. quæstione 6. dub. 1. diximus vbi etiam docui, eundem actum virtutis posse diuersa ratione procedere, tum à dono, tum à virtute. Atque hæc etiam fere summa est quæstionis 52. vbi Sanctus Thomas de dono Consilij disputat.

28 Iam vero secundo vltterius diuiditur prudentia vtraque, tam infusa, quam naturalis, iuxta doctrinam S. Thomæ superius relatam n. 20. ex parte finis, seu obiecti, ac boni, in cuius procuratione versatur, in particularem seu personalem, quæ etiam *monastica* dicitur; & in procuratiuam alicuius boni communis. Illa perse ac formaliter procurat ac respicit priuatum officium, ac honestatem, adeoque bonum particulare ac proprium operantis; siue materialiter simul eadem actio in aliorum bono procurando versetur, siue non, vt recte notarunt Valentia hic q. 3. pun. 2. & Lessius lib. 1. c. 2. dub. 1. n. 7. Hæc formaliter respicit boni multitudinis siue comunitatis, Quæ rursus partim mediate, partim immediate subdividitur in quatuor alias species eod. n. 20. relatas, nimirum regnatiuam, ciuilem siue politicam stricte acceptam, Oeconomicam, iuxta Aristotelem 6. Ethic. cap. 8. & Eulstratium ibidem, & militarem. E quibusta-

men sola prudentia particularis est simpliciter dicta prudentia & virtus, habentem scilicet simpliciter bonum reddens: ceteræ autem omnes tales solum sunt secundum quid, & cum addito, prudentia scilicet regnatiua, ciuilis, Oeconomica, & militaris, iuxta S. Thom. q. 47. a. 11. In qua doctrina consentiunt comuniter etiam ceteri commentatores, speciatim Valentia & Lessius loc. cit.

Dubitatur vero primo, quid per prudentiam politicam stricte acceptam intelligatur, an ea videlicet spectet ad ciues priuatos; an potius tribuenda sit Magistratibus Principi subordinatis. Posterius affirmat Lessius cit. cap. 2. dub. 2. & putat esse mentem Aristotelis 6. Ethic. cap. 8.

Sed verius est quod docet Valentia loc. cit. spectare proprie ad ciues priuatos siue subiectos magistratibus, vt etiam diximus tom. 2. disp. 3. q. 4. dub. 1. n. 7.

Quod etiam expresse docet S. Thomas q. 50. a. 2. in corp. vbi ait: *Cum subditi ita agantur cu alijs per preceptum, vt tamen agant seipos per liberu arbitriu, ideo requiritur in eis quadam rectitudo regiminis, per quam seipos dirigant in obediendo principantibus. Et ad hoc pertinet species prudentia, quæ politica vocatur. Idem habet resp. ad 1. 2. & 3. vbi dicit: Per prudentiam comuniter dictam regis homo seipsum in ordine ad proprium bonum: per politicam autem in ordine ad bonum commune. Et q. 48. a. vn. ait: Est etiam multitudo vniuersitatis vel regni: cuius quidam directiua est in principe regnatiua; in subditis autem politica simpliciter dicta.*

Ex quibus etiam sumitur ratio: nec dissentit Aristoteles loc. cit. Et confirmatur, quia Magistratibus subordinatis principi, quatenus etiam ipsi Rectores sunt comunitatis, potius conuenit prudentia regnatiua, quam politica simpliciter dicta; etsi non cum ea perfectione, qua ipsis supremis principibus.

Dubitatur secundo, quid intelligatur per regnatiuam prudentiam. Respondetur cum S. Thomæ q. 50. a. 1. ad 2. denominari quidem eam à regno siue Monarchia, tanquam optima regiminis forma: attamen sub ea comprehendendi omnia regimina relictæ; non autem peruersa, quæ virtuti prudentiæ opponuntur. An autem pro diuersa forma regiminis, varietur etiam species prudentiæ regnatiuæ, incertum est. Affirmatiuam partem suadet diuersa admodum ratio & forma regendi: negatiuam autem vitas formalis ipsius boni communis Reipub. quod à diuersis formis regendi procuratur.

Dubitatur tertio, an sicut pro comunitate exercitus datur peculiaris species prudentiæ; nempe militaris, ita etiam pro comunitatibus alijs particularibus eiusdem Reipub. puta tribubus diuersis Mercatorum, artificum, &c. peculiare prudentiæ species dentur. Respondeo, non esse parem rationem; quia comunitas exercitus perse ac necessario habet & requirit vnitatem & coniunctionem sub vno capite, ac iisdem legibus: eiusq; regiminis ratio est admodum diuersa, à gubernatione reliquarum partium Reipub. Reliquarum autem comunitatum, partialium Reipub. alia est ratio: ita vt quamuis non nunquam quædam vnitatem & subordinationem habeant, nihil tamen causæ sit, cur pro earundem diuersitate species

species prudentiæ multiplicetur: nisi pro singulis etiã ciuitatibus & pagis eiusdem Regni siue ditio- nis diuersæ species prudentiæ sint constituenda.

Dubatur quarto; an sicut in ordine ad Rem- pub. datur duplex prudentia, nimirum regnati- ua, & politica simpliciter ac strictè dicta; ita etiã in ordine ad bonum aliarum communitatum puta domus, exercitus &c. datur duplex eiusmodi prudentia; *regitua* vna in cuiusq; eiusmodi cõ- munitatis Rectoribus; altera subordinata, in sub- ditis. Respondeo nihil videri obstare, quo minus affirmetur, ob paritatem rationis. Neque repu- gnant Aristoteles & S. Thomas, qui ex principa- lis membri declaratione, idẽ constare voluerunt de alijs. Atque hæc ad secundam prudentiæ di- uisionem pertinent.

Tertio veto non desunt, qui sentiunt, ipsam quoque prudentiam particularem nõ esse vnam specie virtutem, sed tot esse prudentias specie di- stinctas, quot sunt virtutes morales; in quib⁹ sunt Scotus in 3. d. 3. q. 6. q. vn. Gabriel a. 1. not. 1. Ockã in 3. q. 12. & quodl. 4. q. 6. a. 1. & Almain tract. 3. Mor. c. 7. quos sequitur Lessius cit. dub. 2. n. 6.

30 Sed verius est, eam esse vnam specie infima vir- tutem, vt cum S. Thoma 1. 2. q. 60. a. 1. & hic q. 47. a. 5. docent Durãdus 3. dist. 36. Buridanus 6. Eth. q. 13. Caietanus 1. 2. q. 60. a. 1. Valẽtia loc. cit. Vas- quez 1. 2. disp. 85. c. 2. & dicti tom. 2. d. 3. q. 4. du. 1. n. 7. Quæ est etiã sententia Aristotelis 6. Eth. c. 13. vbi ait: *Etenim cõ prudentia quæ est vna, simul in- erunt omnes, scilicet virtutes.* Neq; vnquã vel Ari- stoteles, vel S. Thomas, pro multitudine virtutũ moralium, prudentiæ species distinxit vel multi- plicauit. Ratio eiusdem sententiæ est.

31 Tum quia vnus ac idem est iudicãdi modus de omnibus agibilibus particulatibus, videlicet per consultationem, inueniendo mediocritatem in qualibet virtutis materia, & conuenientiam me- diorum ad finem eiusdem virtutis, & perfectam honestatem operantis. Tum quia medium ac ho- nestas vnus virtutis præscribi non potest, nisi etiã cum respectu ad alias, ne forsã alterius con- cursu maioriq; necessitate alterius actus præpe- diatur. Tum quia diuersitas agibilium sub eadẽ formali ratione, in ordine ad habitum intelle- ctus, est solum materialis, non formalis; qua de causa etiã vnus specie censetur habitus ethicae scientiæ; cum tamen interim eadem diuersitas, in ordine ad appetitum, habentem pro diuersita- te eorundem nouam ac specialem difficultatem, sit formalis: ex qua etiã appetitus difficultate oritur fere illa, quæ in iudicio practico pruden- tiæ est difficultas. Qua de causa etiã, fatendum est, fieri posse, vt quis habeat prudentiam acqui- sitam (alia ratio est infusã) circa vnam materiam virtutis, non circa aliam, donec habitus pruden- tiæ per nouos actus etiã ad hanc extendatur, vt recte etiã notauit Vasquez loc. cit. num. 11.

32 Obseruandum secundo, tametsi quidem ab om- nibus communiter numerentur octo partes in- tegrantes prudentiæ, & quidem à nonnullis in- hunc modum; memoria præteritorum, intelli- gentia præsentium, prouidentia futurorum, ra- tio seu promptitudo ratiocinandi & vnus ex alio

colligendi, docilitas seu facilitas discendi, solearia siue sagacitas bene coniectandi iuxta Aristo- telem lib. 6. Ethic. cap. 10. Sicut iuxta eundem lib. 2. Priorum, facilitas medijs seu argumenti in- ueniendi; denique circumspectio & cautio; quã- rum illa est consideratio circumstantiarum, ne qua in actione desideretur, hæc vero est cura vi- tandi incommoda: has tamen non dici partes in- tegrantes prudentiæ, nisi improprie & per quan- dam similitudinem; quia videlicet sine his non constat perfectus vsus prudentiæ, vt ex S. Thoma dictum: tum tamen interim vniuersum nec sint habitus proprie dicti, nec etiã actus; sed ex parte solum naturales perfectiones intellectus: vt sunt ratio, docilitas, sagacitas: quin etiã aliqui sunt ipsius prudentiæ actus, aut saltem quiddam in ijs inclusum, vt cautio, circumspectio, prou- dentia, & intelligentia, spectantes ad rectam con- sultationem & iudicium, vt recte notauit Lessius hic cap. 2. dub. 1. n. 11.

33 Similiter obseruandum tertio, quod ad partes prudentiæ potentiales attinet, cum inter omnes quidem constet, eas itidem non nisi analogice & per quandã similitudinem, tam respectu pruden- tiæ, quam ceterarum virtutum, tales dici; quia nimirum se habent velut potentia ad animam, inseruientes quidem eidem, sed eius tamen vim & naturam adæquate non possidentes: contro- uersum tamen est, an illæ ipsæ quas S. Thomas re- censuit, nimirum Eubulia, Synesis, & Gnome sint reuera partes potentiales prudentiæ; aut si nõ sunt, an saltem aliæ quædam dentur partes po- tentiales eiusdem. Et quidem Vasquez 1. 2. disp. 49. c. 5. & Lessius hic lib. 1. cap. 2. dub. 3. in eo consentiunt, Eubuliam, Synesin & Gnomem, eo quidẽ modo, quo à S. Thoma explicari diximus, non esse habitus à prudentia distinctos, vt probat etiã Giraldus l. 6. q. 13. sed esse ipsam pruden- tiam inadæquate consideratam, nempe vt se ad hanc, vel illam functionem extẽdit, seu quod idẽ est, esse ipsos quosdam actus prudentiæ, vt nos etiã docuimus tom. 2. disp. 3. q. 4. dub. 3. idq; de eubulia ex ipso Aristotele manifestum fecimus, præcipue ex l. 6. Eth. c. 7. vbi ait: *Prudentia maxime opus esse dicimus recte consultare.* Eadem est ratio Synesis & gnomes; quandoquidem proprium pruden- tiæ est recte iudicare de agendis in particula- ri; iuxta eundẽ Aristotelem, l. 6. Eth. c. 9. idque siue ex communibus regulis & legibus, siue etiã nõnunquam, in particulari casu deficiente lege, ex ipsa ratione naturali, velut altiori principio: ita vt sicut Epikia se habet ad iustitiã, iuxta Ari- stotelẽ l. 5. Eth. c. 10. ita gnome ad prudentiam.

35 Ceterum an Aristoteles Synesin & gnomem eo sensu, quem S. Thomas explicauit, acceperit; vel an alio quodã sensu, dici possint partes potentiales prudentiæ, differunt titati auctores. Negat Vasquez loc. cit. eas prædicto sensu ab Aristotele explicatas fuisse, sed alio, non paulo diuerso, quo etiã illæ virtutes à prudentia distinctæ dici possint; ita nimirũ vt Synesis significet perspicaciã quãdã ingenij in alio, qui de iudicio & factoprudẽtis bene iudicat, vt significat Aristoteles lib. 6. Ethic. c. 10. & exponunt Eustratius & Donatus Acaiolus

ibidem

ibidem. Dicitur enim *ovēros*; & *evōvēros*, iuxta Aristotelem ibidem, qui altero aliquid dicente vel faciente, statim potest percipere, rectene an secus dictum factumque sit: Gnomē vero non sit iudicium de agendis secundum rationem naturalem, ubi leges communes deficiunt; *hac enim potius est Epikia*, inquit Vasquez loc. cit. *sed consensio quedam æqui & boni viri ad ignoscendum aliquando, nec secundum severitatem iuris iudicandum. Bonum enim*, inquit Aristoteles 6. Ethic. c. 11. *& æquum virum ad ignoscendum proclivem esse dicimus, & veniam in aliquibus dare, bonum & æquum est: ac*

36 *boni. Dicitur igitur Gnome*, inquit Vasquez, *latine sententia, non quasi iudicium, quod nomine sententia seu opinionis significamus, sed quia sit sensus quidam conformis delinquenti ad ignoscendum, quod latine consensio dici potest, græce autem hynome etiam vocatur. Lessius vero cit. cap. 2. dub. 3. fatetur quidem, Synesin modo iam explicato ab Aristotele fuisse acceptam; sed nec tamen ab eo negari ait eam explicationem, quam ex S. Thoma retulimus; si quidem ipsemet Aristoteles lib. magnorum moralium cap. 35. expresse docet, Synesin esse prudentiæ partem: quamvis interdum esse possit in eo, qui non est prudens. Per Gnomē autem, inquit Lessius, idem intelligit Aristoteles quod D. Thomas. Nam 1. 6. Ethic. c. 11. dicit, Gnomē esse rectum iudicium æqui & boni. Æquum & bonum (quod græcis dicitur *τὸ ἐμενές* est, quod cum sit contra verba legis, etsi nō contra mentē legillatoris, iudicio prudentis definitur; vel ut Aristoteles 1. 5. c. 10. definit, *est correctio legis, quatenus deficit ob uniusvult locutionem*: nec sane Epikia est actus vel habitus intellectus, ut dixerat Vasquez, sed voluntatis, ut omnes consentiunt. Nec tamen explicat Lessius, an Synesis saltem alio illo sensu, sit virtus a prudentia distincta. Eadem est difficultas de anchinia, siue sagacitate, de qua Aristoteles cit. 6. Ethic. cap. 11.*

Mihi iuxta mentem Aristotelis, vtraq; tam Synesis, quam Gnome, vtroq; modo & sensu recte videtur accipi; & priori quidem, non esse habitus seu virtutes a prudentia distinctas, adeoq; nec partes potentiales prudentiæ, sed eadē essentialiter cum ipsa prudentia, a qua nō differunt, nisi velut quiddam incompletum a completo. Quia enim prudentia est, mouere efficaciter voluntatem & potētias executivas ad honestā actionē, adeo ut si quādo, stante etiā diligenti inquisitione, & consultatione veroq; iudicio de honestate rei, cōtrarium tamē ab homine eligatur, prudentia nō dicatur esse perfecta & absoluta, utpote præcipuo suo actu & effectu destituta; idcirco nec Eubulia, nec Synesis, nec Gnome, Aristoteli, per se ac secundum se nude spectatæ, prudentia dicuntur; sed ad prudentiam conferre ac tendere. Quod ipsum videtur significare, dū cit. 6. Eth. c. 11. ait, *esse rationi consentaneū omnes hos habitus eadē pertinere.*

38 At vero posteriori sensu, nihil videtur ob stare, quominus Synesis virtus, aut certe vis quædā & facultas anime, a prudentia distincta existimetur: quod tamē de Gnome nō ita facile concesserim; cū ipsum prudentiæ sit, uti cæteris virtutibus, ita

etiam iustitia; medium præscribere, ut aliquando seu misericordiā, seu gratiā temperetur.

Anchinia vero seu sagacitas solum videtur esse naturalis quædā perfectio intellectus recte coniectandi; quā tamen inter *ἔξεις* seu *habitus*, cōmuni notione, ita appellatos recenset Aristoteles; quæ est constans quædā intellectus affectio seu habitudo.

Qua pinde ratione prudentia aut nullas prorsus habeat partes potentiales, aut non nisi vnicā, scilicet Synesin, sensu posteriori, ex Vasquez relato, explicatā: quāquā & hoc ipso sensu, ut dictū, potius videatur naturalis perfectio mentis ad intelligendū, quā virtus: aut si virtus & habitus est, non sit habitus distinctus ab Ethica, cuius est iudicare, recte ne an male moraliter facta sint ea, quæ ab alijs fiunt.

D V B I V M III.

Quonam modo prudentia sese ad cæteras virtutes habeat.

S. Thomas 2. 2. q. 47. a. 6. 7. & 8.

D Vplex ordo & habitudo prudentiæ ad cæteras virtutes considerari potest; nature vna, altera dignitatis. Et quamvis S. Thomas ex instituto de neutra agat, facile tamē est eius mentē ex dictis colligere. Nam quod ad ordinē nature attinet, est quidē prudentia acquisita prior omnibus virtutibus moralibus acquisitis; ut etiā prudentia infusa prior est virtutibus moralibus infusis, quatenus vtraq; morales versantur circa particulare aliquod agibile, seu finem suū a honestatem propriam, applicatā particulari materiæ; siue hi actus quoad exercitium, siue etiā quoad specificationem spectentur: quandoquidē prudentia obiectum quasi formale in particulari spectatū, seu mediū singulis virtutibus in particulari præstituit ac præfinit, iuxta S. Thomam hic q. 47. a. 7. attamen non est prior ipsa ipsdē virtutibus, ut abstracte ac in cōmuni circa suos proprios fines ac propriam honestatē versantur, eosq; intendunt, saltem loquendo quoad specificationem actus.

Hic enim affectus, quem ex cōmuni sententia suppono elici per eundem virtutis habitum, ad quem pertinet electio mediij in eadē materiā (etsi Lessius loc. cit. n. 38. aliter sentiat) in cōmuni sufficienter regulatur ab ipsa Synteresi, quæ dicitur v. g. Deum esse colendum, Iustitiam, Fortitudinem, Temperantiā consecrandam. &c. quæ affectum etiam, vna cum sua illa regula Synteresis, supponit prudentia, velut principium seu fundamentum, ut recte notarunt Vasquez 1. 2. disp. 85. c. 2. n. 11. & Lessius lib. 1. cap. 1. dub. 3.

Qua de causā etiam S. Thomas hic q. 47. a. 6. ex mente Aristotelis ait prudentiam nō præsumere sine virtutibus moralibus; hoc enim fieri per Synteresin: *sed solum disponere de his, quæ sunt ad finē, ut dictum dub. 1. Et Aristoteles 1. 6. Ethic. c. 5. & 13. docet prudentiā (saltē à toto genere, & in statu perfecto, ita ut in ipso vñ non sit impedita) pendere à virtutibus moralibus, easq; adeo supponere, cōmodo, quo rectū iudiciū de agibili in particulari, supponit rectū affectū iudicātis, circa idē agibile in cōmuni; quandoquidem pro varietate affectus facile solet variari iudicium de agibilibus, idque*

facile.

facile in particulari ab vnoquoque bonum ac profequendum iudicatur; erga quod animus in communi bene affectus est; *qualis enim quisque est, tale ei et bonum videtur*, iuxta Aristotelem libro 6. Ethic. cap. 4.

41 Quod si loquamur de exercitio eiusdem affectus erga finem virtutis, in particulari, & secundum omnes circumstantias spectato, negari non potest, id etiã prudentiã dictamine regulari, quandoquidẽ non cuilibet, omni loco & tempore cõuenit, cuiusq; virtutis finem, propriamq; honestatem etiã in genere & abstracte spectatam intendere. Quo sensu vniuersẽ dici potest, prudentiã adũm aliquo modo natura esse priorẽ, quouis honesto actũ cãterarũ virtutum moralium, nempe vel quoad specificationem simul & exercitium, vel saltem quoad exercitium.

42 Secundo autẽ de virtutibus Theologicis, quã circa ipsum finem vltimum ac supremum versantur, prudentia ijs eorumq; actibus quoad specificationem (per se loquendo) prior non est, iuxta S. Thomam q. 4. art. 7. vbi virtutes Theologicas dicit esse priores moralibus in quibus est prudentia ex dictis dub. 1. Ratio est; quia ad spẽm quidẽ & charitatem, hac ratione, nempe quoad specificationem actus, sufficit fides; ad fidem autem ipsã, virtus quãdam voluntatis à cãteris distincta, vt suo loco dictum disp. 1. q. 6. dub. 1. At vero quoad exercitium actus, nullum est dubium, ad eas plurimũ conferre prudentiã infusã: quamquam habitus ipse prudentiã infusã, comes indiuiduus charitatis, à fidei ac spei habitu per se non supponatur, sicut nec ipsa charitas, nec cãterã virtutes morales infusã; nisi loquamur de fide ac spe, velut habentibus perfectum virtutis statum, vt dictum eadem disput. 1. quãstione 8. dub. 4.

43 Quod vero ad ordinem dignitatis attinet, ex eo ipso, quod prudentia cãteras virtutes morales dirigit & mouet, non solum quoad exercitium, sed etiã quoad specificationem actus, recte colligit S. Thomas hic q. 47. a. 6. ad 3. prudentiam esse nobiliorẽ cãteris virtutibus moralibus; sicut Synteresis nobilior est prudentia, quam itidem mouet & dirigit, non secus, quã intellectus principiorũ scientiam, iuxta S. Thomam ibidem.

Ipsis autem virtutibus Theologicis, prudentia etiã infusa simpliciter & absolute loquendo inferior est. Quamuis enim hęc nõnquam illas quoad exercitiũ actus dirigat, tamen quia virtutes Theologicã per se, ac quoad specificationẽ actus, à prudentia non dependent, ac simul etiã ex parte obiecti immediati prudentiã plurimũ antecellunt, idcirco simpliciter & absolute loquendo, præstantiores sunt prudentiã, iuxta generalẽ doctrinã, quam de natura & dignitate virtutũ Theologicarũ tradit S. Thomas 1. 2. q. 62. a. 2. & 3. & q. 66. a. 1. & 2. Quamuis secundum quid inferiores dici possint prudentiã infusã, à qua saltem quoad exercitium actus diriguntur.

44 Quãres à quonam habitu quoad exercitiũ dirigantur fides & spes in homine peccatore, destituito habitu prudentiã infusã. Respondeo, remote ac velut per accidens dirigi posse à prudentia ac-

quisita, si nimirum actus fidei & spei solum spectentur secundum comunem quandam rationem, desumptam ex obiecto materiali, comunem etiã actibus naturalibus eiusdem nominis & appellationis, circa idẽ obiectũ versantibus. Deinde spes remote etiã dirigi potest à fide, velut dicente generalia quẽdã recte operandi principia. Deniq; virtus vtraque in operando particularim dirigitur ab ipsis motionibus & illustrationibus actualibus Spiritus Sancti; quã tamen hoc ipso, quod ab extrinseco sunt, nec constanter per modum actus primi animã infunt, hinc fit, vt virtutes illã in peccatore minus perfectum & completum operandi modum habeant.

DVBIVM IV.

De præceptis prudentiã, ac vitijs eidem oppositis.

S. Thomas 2. 2. q. 53. 54. 55. & 56.

45 Sicut in cãteris virtutibus, ita etiã circa prudentiã, duplicis generis præcepta occurrunt, vt docet S. Thomas q. 56. a. 1. & 2. quãdam affirmatiua, quibus præcipitur actus & vsus prudentiã; alia negatiua, quibus prohibentur vitia contraria.

Et quod ad præcepta affirmatiua attinet, tria potissimũ docet S. Thomas cit. q. 56. a. 2. I. In præceptis quidẽ decalogi nullũ præceptũ ad prudentiã pertinens, directe traditum aut tradendum fuisse, etiã si ad prudentiam omnia præcepta decalogi pertineant, secundum quod ipsa est directiua omnium virtuosorum actuum. Ratio est. Quia, præcepta decalogi continent præcepta naturalia, quã se habent in agendis, sicut principia naturaliter cognita in speculatiuis, qualia quidẽ sunt dictamina rationis naturalis circa ipsos fines particulares humanã vitã, non autem dictamina de ijs, quã sunt ad finem, circa quã tamen sola versatur prudentia.

46 Nec obstat, quod prudentia est principalior & nobilior alijs virtutibus moralibus, adeoq; ipsã iustitia, ad quam tamen plura peccata decalogi pertinent. Licet enim prudentia sit simpliciter principalior virtus, alijs virtutibus moralibus, iustitia tamen principalis respicit rationẽ debiti, quod requiritur ad præceptum. Et ideo principalia præcepta legis, quã sunt præcepta decalogi, magis debuerunt ad iustitiam, quam ad prudentiam pertinere, iuxta S. Thomam ibidem ad 1.

47 II. In alijs tamen documentis ac libris veteris testamenti, quã ordinãtur ad præcepta decalogi, velut ad finem, conuenienter tradita fuerunt quãdam præcepta ad prudentiam spectantia, vt ita homines instruerentur etiã de actu prudentiã, qui est circa ea, quã sunt ad finem, vt patet Prou. 3. v. 5. *Ne innitaris prudentiã tuã.* Et v. 7. *Nefis sapiens apud remet ipsum.* Et ibidem cap. 4. v. 5. *Posside sapientiam posside prudentiam.* Et v. 24. *Oculi tui recta videant, & palpebrae tuae præcedant gressus tuos. Dirige semitã pedibus tuis, & omnes viã tuã stabilitur.* Quibus verbis prudentiã officium describitur.

48 III. Sed & in nouo testamento recte & conuenienter datum fuit præceptum de prudentia,

vt constat Matthæi 10. v. 16. *Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbae.* Et 1. Petri 4. v. 7. *Estote prudentes, & vigilate in orationibus.* Ratio est; quia doctrina Evangelica est doctrina perfectionis; & ideo necesse fuit, vt in ipsa perfecte instrueretur homo de omnibus, quæ pertinent ad rectitudinem vite, siue sint fines, siue sint ea, quæ sunt ad finem.

49 Quibus adde IV. Ipsa quidem lege etiam naturali præcipi actum & vsum prudentiæ, qua obligamur, vt omnia quæ agimus prudenter agamus; ita tamen vt præceptum prudentiæ, hoc ipso, quod intrinsece respicit aliquid in materijs aliarum virtutum agendum, non obliget nisi in ordine ad alia præcepta affirmatiua, de actibus aliarum virtutum, quæ præsupponunt præcepta affirmatiua prudentiæ circa eisdem actus, hoc ipso, quod prudentiæ vtiq; illi fieri debent ex recta nimirum electione, præfinita per prudentiam, vt recte notauit Gregorius de Valentia hic quæst. 6. punct. vn.

50 Quod vero ad præcepta negatiua, adeoq; vitia prudentiæ opposita attinet S. Thomas initio quæstionis 53. supponens doctrinam Augustini lib. 4. contra Iulianum c. 3. *quod omnibus virtutibus non solum sunt vitia manifesta discretione contraria, sicut prudentiæ temeritas; verum etiam vicina quodammodo, nec veritate, sed quadam specie fallente similia; sicut ipsi prudentiæ non temeritas, vel impudentia, sed astutia; primo agit de vitijs, quæ manifeste, adeoq; per defectum prudentiæ opponuntur; deinde de ijs, quæ habent similitudinem quandam falsam cum prudentia, quæque adeo eidem opponuntur per excessum.*

Prioris generis quatuor vitia recenset, nimirum præcipitationem siue temeritatem, inconsiderationem, inconstantiam, & negligentiam; è quibus præcipitatio siue temeritas, proprie opponitur eubulix siue consilio; inconsideratio, quæ est defectus consilij, Synesi & gnome; inconstantia vero & negligentia principali actui prudentiæ, qui est imperium.

51 Et est præcipitatio, inordinata quædam festinatio in consiliando, qua quis debito gradu ordine prætermisso, quales sunt memoria præteritorum, intelligentia in presentibus, solertia in considerandis futuris euentibus, ratiocinatio conferens vnū alteri, & docilitas per quã aliquis acquiescit sententijs maiorum, intempetiuo quodã impetu voluntatis, vel passionis fertur ad agendum. Quod si præcipitatio ex contemptu regulæ dirigentis accidat, peculiari nomine dici solet *temeritas*, iuxta S. Thomam q. 53. a. 3. ad 2. & Caietanum ibidem: qui ita etiã notat accipiendas leges seu canones poenam decernentes in facientes aliquid *temere*; licet Syluester V. *temeritas*, etiã hoc nomine comprehendat eos, qui scienter, sub prætextu aliquo fraudulento, exercent actum à iure prohibitum, iuxta Cap. *Venerabilem*, Extra, *Qui filij legitimi*.

52 *Inconsideratio* significat defectum recti iudicij, prout aliquis in recto iudicando deficit ex hoc, quod contemnit vel negligit attendere ea, ex quibus rectum iudicium procedit, vt est scilicet cogitatio earum veritatum, ex quibus recte esset iudicandum, iuxta S. Thomam eadem q. 54. a. 4. Ad quam spectant etiam incautela, & in-

circumspectio, quæ opponuntur duabus partibus integralibus prudentiæ, iuxta eundem a. 2. quæque adeo specie inter se, vel ab inconsideratione non differunt, vt recte Valentia q. 5. punct. 1.

Inconstantia imperio opposita, est vitium, quo ratio deficit, in præcipiendo ea, quæ sunt recte consilia & iudicata; quæ proinde etiam opponitur prudentiæ ratione sollicitudinis, quæ in imperando seu exequendo iudicio rationis potissimum cernitur, iuxta eundem S. Thomam q. 54. a. 1. & 2. quamuis alioquin negligentia generatim etiã accipi solet, pro quacunq; omissione voluntaria actus debiti, vt ex Syluestro V. *Negligentia* docet Valentia.

Hæc vero peccata, etsi inter se specie differant, atq; etiã in confessione distincte explicanda sunt, quãdo p. s. & directa intentione, quatenus prudentiæ opponuntur, sunt voluntaria: tamen si, vt communiter fieri solet, solū indirecete sint voluntaria, nimirum ratione operis ex prudentiæ dictamine recte peragendi, tum defectus illi non sunt specialia peccata, sed quasi generales quædam conditiones peccatorum; quandoquidẽ in omnibus peccatis, indirecte & per accidens peccatur etiã contra prudentiam, vt ex S. Thoma q. 53. a. 2. in corpore & ad 3. & Caietano ibidem notauit Valentia cit. q. 5. pu. 1.

Sunt autem peccata mortalia vel ex parte obiecti & materiæ, si sint circa aliquid ad salutem necessarium sub mortali; vel ex parte causæ, si committantur ex tali incuria seu neglectu salutis, vt quis nihili faciat Dei amicitiam, adeoque velut ex contemptu. Si autem negligentia consistat in prætermisione alicuius actus, vel circumstantiæ, quæ non sit de necessitate salutis, nec hoc fiat ex contemptu, sed ex aliquo defectu feruoris, qui impeditur interdum per aliquod peccatum veniale, tunc negligentia non est peccatum mortale, sed veniale, vt docet S. Thomas q. 54. a. 3. & vniuersim de omnibus vitijs prudentiæ oppositis tradunt & sequuntur Syluester V. *negligentia* &c. Valentia citat. q. 5. punct. 1.

Et quamquam hæc vitia etiam ex alijs vitijs oriuntur, puta auaritia, ambitione &c. quæ læp. præcipitant ac peruertunt iudicium, mentemq; inconstantem reddunt; potissimum tamen oriuntur ex luxuria, quæ ab *vehementiam delectationis*, mentem magnopere obtenebrat, vt docet S. Thomas q. 53. a. 6. post Gregorium 1. 3. moral. cap. 3. 1.

Peccata vero prudentiæ per excessum contraria, quæ proinde etiam falsam quandam prudentiæ speciem habent, à S. Thoma q. 55. numerantur sex; nimirum prudentia carnis, astutia, dolus, fraus, sollicitudo immoderata temporalium, & sollicitudo immoderata futurorum. *Prudentia carnis* est vitium, quo quis bona carnis habet, vt vltimum finem suæ vite, ad quem media, suaq; astuties referat, vt docet S. Thomas q. 55. a. 1. Generalius dici potest, solers machinatio rationis, accommodata ad consequendum prauum aliquem finem, conformem appetitui carnali, vt recte dicit Valentia quæst. 5. punct. 2. Neq; vero hæc prudentia carnis differre videtur à stultitia, sapientia itidem opposita, de qua egimus disp. 2. q. 4. dub. 3. nisi forte vt inclusum ab includente.

Est vero peccatum mortale, si vltimus finis

ampli-

simpliciter in creatura collocetur ut docet S. Thomas q. 55. a. 2. iuxta illud Apostoli Rom. 8. v. 6. *Nam prudentia carnis mors est: prudentia autem spiritus, vita & pax: quoniam sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta: nec enim potest.* Quæ autem sint opera carnis, recenset idem Apostolus Galat. 5. v. 19. ubi omnia vitia sub eo nomine comprehendit, eo quod fere ex carnis corruptione nascantur. Non tamen est peccatum distinctum ab eo opere ad quod ordinatur, nisi sit per se voluntarium, iuxta Valentiam ibidem ex communi.

56 *Astutia proprie est vitium, quo quis ad finem aliquem consequendum, seu bonum, seu malum, vititur non veris vijs, sed simulatis & apparentibus; qua ratione differt à prudentia carnis, quæ spectat finem, qui non est vere bonus, sed apparet. De qua astutia loquitur Apostolus 2. Cor. 4. v. 2. Abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, iuxta S. Thomam q. 55. a. 3. post Aristotelem 6. Eth. c. 11. Sicut tamen prudentia abusus quandoque in malo accipitur, ita etiam astutia quandoque in bono, ut dicit Augustinus l. 4. contra Iulianum cap. 3.*

De eodem astutia vitio etiam Gregorius l. 10. Moral. c. 27. in illud Iob. 12. *Deridetur iusti simplicitas, ait: Sapientia huius mundi est, cor machinationibus tegere; sensum verbis velare; quæ falsa sunt vera ostendere; quæ vera sunt falsa demonstrare. &c.* Hæc prudentia visu à iuuenibus scitur; à pueris pretio discitur. Non tamē (nisi per se formaliter, ut est contra prudentiam, intenta sit) est peccatū distinctū à peccato ipsius pravi operis, ad quod ordinatur, inquit Valentia q. 5. punct. 2. Adde, vel à peccato ipsius operis, quo velut medio vititur ad suum finem, puta mendacio, iniustitia, &c.

57 *Dolus est ipsa executio astutia, ad circumueniendum ordinata; ad quam proinde etiam pertinet, iuxta Ephes. 4. v. 14. Ut non circumferamur omni vento doctrinae, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Et si vero dolus precipue accidit verbis, tamen etiam factis perficitur. Et sicut astutia nonnunquam accipitur in bonam partem, ita etiam dolus, qui est astutia executio, ut docet S. Thomas q. 55. art. 4. ex Apostolo 2. Cor. 12. Cum effem astutus, dolo vos cepi.*

Fraus itidem consistit in executione astutia. Differt tamen à dolo, quod hic pertinet vniuersaliter ad executionem astutia, siue fiat per verba, siue per facta; fraus autem magis proprie pertinet ad executionem astutia, secundum quod fit per facta, ut docet S. Thomas q. 55. a. 5. Ex cuius proinde sententia, dolus & fraus non sunt vitia distincta ab astutia; nec de eorum ratione & grauitate aliter iudicandum est, quam de astutia dictum: & constat, dolum & fraudem esse peccatum mortale, aut veniale, pro diuersitate materiae, iuxta Caietanum, & Syluestrum V. Fraus.

58 *Sollicitudo temporalium, quæ prohibetur Matthæi 6. est immoderata cura rerum temporalium. Quæ quidem ex triplici capite potest esse illicita. 1. ex parte obiecti, de quo sollicitissimus; si nimirum temporalia tanquam finem queramus. 2. Propter superfluum studium, quod adhibetur ad*

temporalia procuranda, etiam cum detrimento & iactura spiritualium. 3. Ex parte *superflui ac immoderati timoris; cum scilicet aliquis timet ne faciendo quod debet, necessaria deficiant.*

Quam quidem timoris immoderationem Christus Matthæi 6. triplici ratione euertere satagit. 1. representatione maiorum beneficiorum, quæ nobis nihil agentibus, vel curantibus diuinitus sunt collata, nempe *ipsum corpus & anima.* 2. representatione benignissimæ providentiæ Dei, qua Deus adeo liberaliter animalibus ac plantis subuenit. 3. reprehensione Gentilium, qui ignorantia diuinæ providentiæ, tali sollicitudine distinentur. *Et ideo concludit, quod principaliter nostra sollicitudo esse debet de spiritualibus bonis, sperando, quod etiam temporalia nobis proueniant ad necessitatem, si fecerimus quod debemus.* Hæc S. Thomas quæst. 55. a. 6.

59 *Sollicitudo futurorum, quam prohibet Christus Matthæi 6. v. 34. Nolite solliciti esse in crastinum, est immoderata cura siue sollicitudo futurorum. Ut si quis temporalia, in quibus dicitur prateritum & futurum, tanquam fines querat, vel si superflua querat, ultra presentis vite necessitatem; vel si tempus sollicitudinibus preoccupet. Nam iuxta Eccles. 8. v. 6. *Omni negotio tempus est & opportunus.* Et c. 3. v. 1. *Omnia tempus habent.* Itaque unicuique tempori competit propria sollicitudo: sicut tempori æstatis competit sollicitudo metendi; tempori autem autumnus competit sollicitudo vindemiae. Si quis ergo tempore æstatis de vindemia esset sollicitus, superflue preoccuparet futuri temporis sollicitudinem; unde huiusmodi sollicitudinem tanquam superfluum, Dominus prohibet, Matthæi 6. dicens: *Nolite solliciti esse in crastinum: Et subdit: Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi, id est suam propriam sollicitudinem habebit, quæ sufficit ad animum affligendum. Et hoc est quod subdit. Sufficit diei malitia sua, id est afflictio sollicitudinis.* Hæc Sanctus Thomas quæst. 55. art. 7.*

60 *Alioquin per se ac vniuersim sollicitudinem temporalium, ac etiam futurorum non esse illicitam, constat ex Prouerb. 6. v. 6. *Vade ad formicam & piger, & considera vias eius, & discite sapientiam; quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.* Itemque ex Augustino l. 2. de serm. Domini in monte cap. 26. ubi ait: *Cum viderimus aliquem seruum Dei providere, ne ista necessaria sibi defint, non indicemus eum de crastino sollicitum esse. Nam & ipse Dominus propter exemplum loculos habere dignatus est, Ioannis 12. Et in Actibus Apostolorum cap. 11. v. 18. scriptum est, ea quæ ad victum sunt necessaria procurata fuisse in futurum, propter imminentem famem. Non ergo Dominus improbat, si quis humano more ista procuret, sed si quis propter ista militet Deo.**

61 *Est autem vtraque sollicitudo peccatum mortale, aut veniale, pro ratione affectus pravi, ex quo oriuntur; vel effectus, qui inde consequitur. Cum autem omnia hæc vitia, quæ per excessum prudentiæ opponuntur, etiam aliunde nasci possint, communiter tamen ac potissimum nascuntur ex avaritia, ut ex Gregorio 31. Moral. cap. 31. docet S. Thomas q. 55. a. 8.*

62 His autem omnibus vitijs seu peccatis comūne quiddam est vitium *Imprudencia*; quæ plures sub se species continet, idque tripliciter, vt docet S. Thomas quæst. 53. art. 2. 1. *Per oppositionem ad diuersas partes subiectiuas prudentia*. Sicut enim distinguitur prudentia, in *monasticam*, quæ est regitiua vnus, & in alias species prudentia, quæ sunt multitudinis regitiua; ita etiam imprudentia. 2. *secundum partes quasi potenciales (seu actus diuersos) prudentia*, vt sunt *recta consultatio, rectum iudicium, & imperium*, de qua partitione prudentia superius loquuti sumus. 3. *per oppositionem ad ea, quæ requiruntur ad prudentiam, velut partes integrales eiusdem*. Quia tamen partes illæ integrantes ordinantur ad dirigendos prædictos tres actus rationis; idcirco vitia illa integranibus eiusmodi partibus opposita non distinguuntur ab explicatis hæcenus, sed ad eadem reducuntur; sicut incautela & incircumspectio includuntur sub inconsideratione; defectus docilitatis, & memoria, vel rationis, pertinet ad precipitationem. *Imprudentia vero, & defectus intelligentia pertinet ad negligentiam & inconstantiam*, vt docet S. Thomas ibidem cit. q. 53. a. 2.

63 Vbi addit, licet imprudentia non sit vitium generale per essentiam, quasi de omnibus peccatis prædicetur, esse tamē generale vitium seu peccatum, per participationem. Sicut enim prudentia participatur quodammodo in omnibus virtutibus, in quantum est directiuus earum, ita & imprudentia in omnibus vitijs & peccatis: nullum enim peccatum potest accidere, nisi sit defectus in aliquo actu rationis dirigentis; quod pertinet ad imprudentiam.

Verum etsi quidem omnis peccans sit imprudens, siue per omissionem efficacia illius iudicij, quo recte ac secundum virtutem re ipsa homo dirigitur; siue quia in actu exercito stulte creaturam aliquam diuinæ obedientiæ antepōnit; & vero etiam moraliter loquendo, ante quoduis peccatum, præsertim quod ex passione committitur, præcedat in intellectu tum defectus aliquis considerationis, adeoque ignorantia seu inconsideratio aliqua; tum fere etiam, (præcipue si loquatur de peccatis commissiois, quæ efficacem quandam actum voluntatis erga rem illicitam inducunt) iudicium quoddam bonis moribus non consentaneum, adeoque contra prudentiam, præctice erroneum, quo aliquid absolute iudicatur, etsi diuinæ legi repugnans, hic & nunc esse operanti conueniens, ob delectationem, vtilitatem, & similem rationem temporalem, dignumq; ac sufficiens, vt hic & nunc expetatur: tamen absolute ac vniuersim non necessario ante quoduis peccatum, præcedit in intellectu, aut error iudicij vero imperij, aut defectus inconsiderationis seu ignorantia, vt cum multis alijs docuit tom. 2. disp. 4. q. 9. dub. 2. Idemque tradit Lessius hic c. 2. n. 16. etsi multi repugnent, vt ibid. dictum.

Neque vero peccata contra prudentiam sunt distincta ab ijs, quæ ex illis consequuntur, seu ad quæ illa ordinantur, nisi cum ipsa per se & directa intentione, quatenus formaliter prudentia aduerfantur; sunt voluntaria, vt ex communi tradit Valentia hic q. 5. pun. 1. & superius etiam de peccatis per defectum prudentia oppositis dictum.

Q V Æ S T I O II.

De Fortitudine, ac virtutibus annexis, vitijsque oppositis.

S. Thomas 2. 2. q. 123. vsque ad 140.

Equitur quidem post prudentiam, apud Sanctum Thomam, spectato dignitatis ordine, tractatio de iustitia ac virtutibus annexis: sed nos ob delectam initio huius disputationis causam, sine vilo incommodo, aut rerum tractandarum confusione, materiam de fortitudine, & temperantia, iustitiæ antepōnimus; siquidem consistat, tractationem illam de Fortitudine & Temperantia à tractatu Iustitiæ prorsus independentem esse.

Absoluetur autem hæc quæstio sex dubitationibus. I. De Fortitudine secundum se, ac dono fortitudinis adiuncto. II. De actibus Fortitudinis, speciatim de Martyrio, velut præcipuo actu fortitudinis. III. De præceptis fortitudinis, ac vitijs fortitudini oppositis; nimirum timore, intimiditate, audacia. IV. De partibus fortitudinis in communi; ac speciatim de magnanimitate, velut prima virtute fortitudini adiuncta; ac vitijs eidem oppositis; nimirum presumptione, ambitione, inani gloria, & pusillanimitate. V. De magnificentia, secunda virtute fortitudini annexa, ac vitijs eidem oppositis. VI. De tertia & quarta virtute fortitudini adiuncta, scilicet patientia, & perseverantia, ac vitijs oppositis.